

TRANSYLVANIA
TRUST

LEGYEN ÉLMÉNY
AZ (ÉPÍTETT)
ÖRÖKSÉG!

című műemlékvédelmi
szakmai továbbképzés
előadásainak összefoglalója

Kolozsvár | 2024



© Transylvania Trust 2024

Szerzők:

Eke Zsuzsanna

Sipos Dávid

Kiss-Tamás Ágnes

Fényképek:

Képiró Dorottya

Grafikai- és műszaki szerkesztés:

Könczey Elemér, IDEA PLUS

Támogató:



Nemzeti
Kulturális
Alap



ELŐSZÓ

A Transilvania Trust Alapítvány a bonchidai Bánffy-kastély felújítását és revitalizációját vállalta fel a kétezres évek elején, és már a helyreállítási folyamat korai szakaszában elkezdődött a kastély bevonása a nemzetközi, és kiemelten a Kárpát-medencei kulturális és turisztikai élet vérkeringésébe, mely tevékenység során a változó célcsoportú (felnttek, hazai és külföldi látogatók, szakember-ek: építészek, régészek, mérnökök, menedzserek stb., iskolai csoportok, gyerekek, turisták) vezetett séták jelentős mértékben hozzájárultak és hozzájárulnak a helyszín megismertetéséhez, népszerűsítéséhez.

A műemlékek újraértelmezése, beépítése a társadalom életébe egy olyan tevékenység, mely az épített örökség hasznosításának fontos vetülete napjainkban, és ez a műemlékek megismertetésével kezdődik. Erdélyben egyre több visszaszolgáltatót és/vagy részben/teljesen felújított műemléképület keresi helyét, funkcióját a kisebb és nagyobb közösségek életében, és hiteles bemutatásuk a művészettörténészek, idegenvezetők feladata. A 2024. március 6-7. között megszervezett Legyen élmény az (épített) örökség! c. műemlékvédelmi szakmai továbbképzés során a résztvevő fiataloknak, kezdő és aktívan dolgozó idegenvezetőknek nyújtottunk hasznos elméleti és gyakorlati tanácsokat az épített örökség bemutatása és idegenvezetés témakörökben. Jelen kiadvány a képzésen elhangzott előadások rövid összefoglalóit és képanyagait tartalmazza.

A műemlékek revitalizációja Erdélyben

Esettanulmány: A bonchidai Bánffy-kastély újjáélesztése

A műemlékek revitalizációja nem csupán építészeti feladat, hanem kulturális és társadalmi jelentőséggel bíró tevékenység, amely a múlt értékeinek megőrzését, valamint a jövő generációk számára történő átadását célozza. A következőkben a bonchidai Bánffy-kastély példáján keresztül tekintünk át különböző célú és célcsoportú tevékenységeket, amelyek jövőt biztosíthatnak egy műemlék, valamint általában véve az épített örökség számára.

A fénykorában Erdély Versailles-aként számon tartott kastély a 16. századtól fokozatosan épült és a 19. század közepén nyerte el végleges formáját. Utolsó itt élő tulajdonosa, gróf Bánffy Miklós nagy gondnal ápolta örökségét, de sajnos ő sem akadályozhatta meg a kastély kifosztását és felgyújtását a II. világháború végén, majd államosítását és évtizedekig tartó elhanyagolását. Így, a Transilvania Trust Alapítvány 1996-os megalapításakor a kastély már előrehaladottan romos állapotban állt, értékeinek nagy része az enyészeté lett. Az Alapítvány felvállalta a kastély gondozását, helyreállítását, valamint revitalizációját. 2003-ban a román államtól, a helyi tanácstól vette hosszú távú használatba a kastélyt, majd miután 2007-ben Bánffy Katalin grófnő végre visszakapta családi örökségét, tőle koncesszionálta az épületegyüttest, 49 évre tehát felújítója, használója, felelőse és adminisztrátora lett.

A helyreállítási munkálatok megkezdését egy magyar-román kormányközi, 1999-ben aláírt egyezmény tette lehetővé. Mindazonáltal, fontos volt a figyelemfelkeltés is: az Alapítvány által benyújtott pályázatnak köszönhetően a World Monuments Watch 2000-ben felvette a kastélyt a világ 100 legveszélyeztetettebb épületeinek listájára. Mérete, építészeti és történelmi értéke, valamint károsodásának mértéke miatt a kastély felújít-

tása és használata olyan összetett feladatnak bizonyult, amelyet csak megfelelő hosszú távú stratégia alkalmazásával és nemzetközi együttműködéssel lehet sikeresen teljesíteni.

A helyreállítási munkálatok folytonosságát a kastélyban 2001 óta szervezett Nemzetközi épített örökség felújító szakképző program biztosította, amely egyrészt folytonosan hozzájárul a kastély felújításához és biztonságossá tételéhez, ugyanakkor felvállalt célja a magas szakmai színvonal biztosítása az épített örökség felújításában, és ezen belül a történelmi épületek helyreállításához szükséges hagyományos építőmesterségek oktatása. Eddig több, mint 3000, a világ összes tájáról érkező résztvevő dolgozott a kastélyon. 2008-ban a szakképző program Europa Nostra-díjban részesült. Ezen kívül különböző pályázatok, programok, adományok és támogatások segítenek a kastély helyreállításában. Így, köszönettel tartozunk az angliai és amerikai magánalapítványoknak, amelyek a kezdetekben támo-



gattak, valamint a magyar kormány, amely az elmúlt öt év során lehetővé tette a főépület szerkezetének megerősítését és nyugati szárnyának részleges restaurálását. Jelenleg a munkálatok az egykori kocsiszínnél és az istállónál folytatódnak.

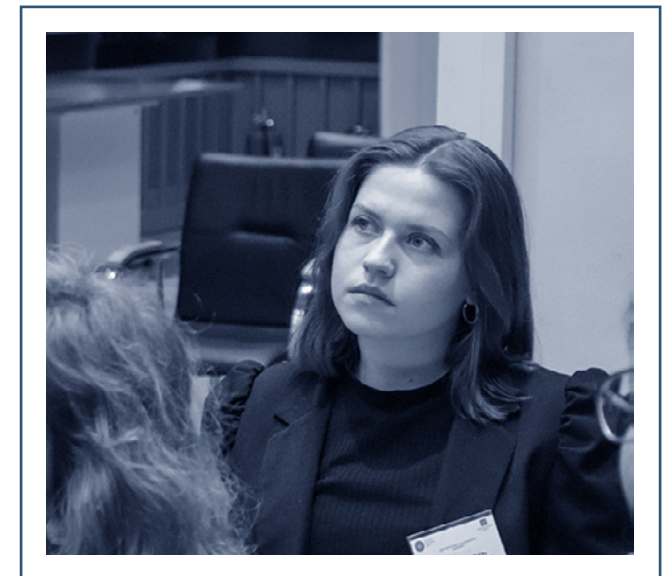
Szinte az első pillanattól cél volt a felújított épületszek hasznosítása: 2001-től üzemel kulturális kávézó a konyhaépület reneszánsz tornyában, az Épített örökség felújító szakképző központ 2005-től működik a Miklós-épületben, valamint a két megnevezett épületben szálláshelyeket, konyhát, ebédlőt alakítottunk ki, amely a nyári programokat szolgálja. 2006-2007-ben megvalósult az istállóépület részleges felújítása és a főépületben található kápolna épületének helyreállítása, amely azután kulturális és közösségi központként üzemelt. A kocsiszínből hagyományos asztalosműhely nyílik, az istálló pedig rendezvényhelyszínként fog működni.

Idővel, főleg a század második évtizedétől kezdődően, **a figyelem a kastély főépülete felé fordult**. Az azóta részlegesen helyreállított épületben kiállítások, fogadások, rendezvények kapnak helyet. Kiemelnénk a Bánffy Miklós Erőterei című háromnyelvű interaktív kiállítást, amely a bonchidai birtok és kastélyegyüttes egykori tulajdonosának szerteágazó kulturális és politikai tevékenységét mutatja be, az Experience Room installációt, amely a virtuális és kiterjesztett valóság eszközeivel idézi fel a kastély tereit, A Szamos-menti kastélyok és várak pannókiállítását, amely a vidék egyéb, veszélyeztetett vagy jobb sorsban részesült műemlékeire is felhívja a figyelmet, valamint az idén megnyitott, A bonchidai Bánffy-kastély elveszett szobrai digitális kiállítását, amely a kastély egykori barokk szoborgalériájának összes fellelhető darabját mutatja be 3D-modellek segítségével.

A kastélyban a művészetek is teret nyertek. Különböző uniós projektek keretében jött létre közreműködés fiatal és tapasztalt művészekkel, a két ízben megszerzett Artists in Residence programunk pedig számos helyspecifikus művészeti alkotással gazdagította a kastély művészeti kínálatát az évek során.

Természetesen, a revitalizációs folyamat része az is, hogy **a kastély szinte minden nap nyitva tart** és látogatható, hogy az ideérkezők az említett kiállítások mellett a kastély örökségi értékeit is felfedezhetik, hogy igyekezzünk pannók és kiadványok, szórólapok segítségével tájékoztatni a látogatókat, valamint, hogy különböző eseményeket, tevékenységeket szervezzünk itt. Szükségünk volt (és van) ugyanis a társadalom támogató erejére ahhoz, hogy bármit is el tudjunk érni a kastély felújításának terén, és ennek a legjobb módszere az, hogy a közösség érezze: az övé a kastély. Kiemelnénk

A műemlékek revitalizációja nem csupán építészeti feladat, hanem kulturális és társadalmi jelentőséggel bíró tevékenység...



az évente kétszer megszervezett nyílt napokat, amikor vezetett sétákkal, kiállításmegnyitókkkal, könyvbemutatókkal, zenei momentumokkal stb. várjuk a felnőtteket, gyerekfoglalkozással, bábszínházzal pedig a kisebbeket. Ugyancsak a kisebbek számára szervezünk örökség napokat és nyári táborokat, hiszen ők lesznek azok, akik örökölni fogják műemlékeinket, így már a gyerekkor során fontos ezeket az értékeket megismerniük és megszeretniük.

A bonchidai Bánffy-kastély egyéb rendezvények előtt is kitérte kapuit. A legismertebbek a TIFF – Transilvania International Film Festival, amely 2010-től szervez filmvetítéseket a kastély udvarán, valamint az Electric Castle zenefesztivál, amely eleve ide képzelte el a programját, és 2013-tól járul hozzá a kastély kulturális kínálatának bővítéséhez, valamint a helyszín népszerűsítéséhez. Természetesen, csapatépítő rendezvények, esküvők számára is elérhető a helyszín.

Mindezek célja a kastély hosszú távú, fenntartható működtetése, mint kulturális és közösségi tér, valamint a műemlék beépítése a köztudatba, egy olyan közösség kialakítása, amely igényt tart a kastélyra, és amely hajlandó az értékeit továbbörökíteni. Azt akartuk, azt akarjuk, hogy gróf Bánffy Miklós otthona éljen: legyen otthona a művészeknek, a látogatóknak, fiataloknak és időseknek, munkánk élvezőinek. Hiszen, ismételten, a műemlékek revitalizációja nem csupán építészeti feladat, hanem kulturális és társadalmi jelentőséggel bíró tevékenység.

*Mindezek célja
a kastély hosszú
távú, fenntartható
működtetése,
mint kulturális és
közösségi tér...*



Hogyan legyünk idegenvezetők?

Sipos Dávid

Érkezhet az elmés-humoros válasz erre: **Ne legyünk!** A szakma beavatottjai természetesen ismerik annak árnyoldalait is, de a milyen idegenvezetőnek lenni? kérdésre nagy valószínűséggel a jó választ fogják adni. Ezúttal azonban nem a pro és kontra kérdéseket fogjuk ütköztetni, SWOT analízist sem fogunk készíteni, ahogy az idegenvezetés sem egy ételrecept, amelyet pontosan elkészítve minden bizonnyal ízletes lesz a végeredmény. Feltételezzük, hogy a belső motiváció már megvan, hiszen anélkül – a fenti receptes hasonlatot folytatva – ízetlen lesz az étel. Mivel az idegenvezetés emberekkel való foglalkozást jelent, a kényszert vagy fásultságot hamar észreveszik, és meggyőződésünk, hogy ebben a szakmában a szürke verebek nem sokáig maradnak meg. Ha pedig a belső indíttatás megvan, minden bizonnyal eljut a pályaválasztó a címbeírt kérdéshez is: erre igyekszünk legjobb tudásunk szerint választ adni.

Mrožeket e témában is lehet idézni: **igazolvány nélkül az ember nem ember**, és nincs ez másképp az idegenvezetővel sem. Ahhoz, hogy törvényes keretek között folytassuk e szakmát, szükség van idegenvezetői diplomára és munkavégzési engedélyre.

Hogyan szerezzünk diplomát?

Az ezirányú egyetemi képzés elég érdekesen alakult országunkban. Szinte minden országos hírű és rangú egyetem kínál a földrajz vagy történelem karon turisztikai szakirányú alap- és mesterfokozatú képzést (földrajz-turizmus, kulturális turizmus stb.), amely, ha nem is elengedhetetlen, de hasznos része a szakirányú fejlődésnek. Megismerteti és elmélyíti a hallgatóval a földrajzi, történelmi, művészettörténeti fogalmakat, amelyeket az kiválóan tud hasznosítani olyan esetekben, amikor éppen az idegenvezetés előtt nem jutott elég idő

a készülésre. Megfelelő alaptudással kivághatja magát az ember. Emlékezetes pillanat volt, amikor a kulturális turizmus hallgatókkal szakmai úton voltunk, amelynek során minden helyszínen más-más diák mutatta be az adott műemléket, és a többiek voltak az alkalmi turistacsoport. Az egyik diák készülés nélkül csöppent be a kirándulásra, és arra számítottunk, hogy a bemutatás is körülbelül olyan hosszúságú és tartalmú lesz, mint a felkészülése. A diák nem jött zavarba, pár pillanat alatt felmérte az épületet, majd olyan művészettörténeti leírás következett, amely nyomtatásban is megállta volna a helyét. Az alapképzésen ezek szerint nem csak testben, hanem lélekben is jelen volt, a tanultakat pedig gyakorlatba ültette a helyszínen. Tehát a többéves tanulás-képzés meghozza a gyümölcsét, mégsem kötelező az idegenvezetéshez. Avagy fordítva: az egyetemi diploma jól mutat bekeretve a falon, mégsem lehet vele csoportot vezetni.



Jelen pillanatban a Gazdasági, Vállalkozási és Idegenforgalmi Minisztérium 2023-ban hozott 180. számú rendelete szabályozza az idegenvezetői oktatást és munkavégzést, de az ezelőtti szabályozás is hasonlóan rendelkezett: az idegenvezetői munkavégzéshez szükséges a szakirányú képzés elvégzése. Ennek elvégzésére több lehetőség van, de egy közös: fizetős oktatásról van szó. Idegenvezetői szakképzést kínál Kolozsváron a Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE), valamint különböző országos lefedettségű turisztikai irodák vagy a felnőttképzés széles skáláját kínáló külön iskolák. Ezek – mondhatni – ahányak, annyiféle minőségű és szintű oktatást kínálnak. Sok esetben nincs garancia a minőségre, a gyakorlati oktatás az eddigi tapasztalatok és beszámolók szerint elég gyatra, de a végeredmény legalább a nem csak bekeretezhető, hanem használható idegenvezetői (ghid național de turism) és turisztikai ügynöki (agent de turism) diploma. Ezek megszerzéséhez elengedhetetlen legalább egy népszerűbb idegen nyelv ismerete (angol, német, francia stb.), amelynek ismeretéről bizonyosságot is kell tenni. Itt jegyeznék meg, hogy ha valaki az idegenvezetésen belül is szakosodni szeretne, azaz egy bizonyos országot céloz meg, és kihelyezett idegenvezetőként szeretne dolgozni, vagy felmérve a piaci igényeket egy adott nyelvet beszélő turistákat szeretne vezetni, természetesen azt a nyelvet tanulja meg, még akkor is, ha esetleg az nem annyira nemzetközileg elfogadott. A diploma/diplomák megszerzése után pedig a jelölt a turisztikai minisztériumnál kérvényezhet idegenvezetői kítűzöt (ecuson), amellyel az intézmények felé igazolhatja, hogy jogosult az ország területén turistákat kalauzolni.

Jogosan tevődik fel a kérdés, hogy az egyetemi képzéssel miért nem lehet idegenvezetői és turisztikai ügynök-diplomát és kítűzöt szerezni? Nagy a gyanúm, hogy a

szakképzés lobbija miatt. Ameddig ez a rendszer fennáll, addig a hallgató ki fogja fizetni a bármilyen drága iskolát, hogyha csak annak a diplomáját fogadják el. Ezt nyilván a politikai pártok, a kormány tudná megváltoztatni, és üdvös lenne, hogyha inkább az egyetemi képzés rangját emelnék, és nem kétes hírű magánképzőt működtető vállalkozások szekerét tolnák. De az ezirányú egyetemi oktatáson is változtatni kéne: a gyakorlati képzésre nagyobb hangsúlyt fektetni, hiszen ezt csak élesben lehet igazán kipróbálni és megtanulni. Törvényi és anyagi háttérrel kéne biztosítani erre úgy, hogy az egyetem akár turisztikai irodákkal együttműködve tudja a hallgatókat „igazi” turistautakon profikká alakítani. Az új idegenvezetői rendelet erről említést sem tesz, így belátható időn belül ebben nem lesz változás.

...igazolvány nélkül az ember nem ember, és nincs ez másképp az idegenvezetővel sem.



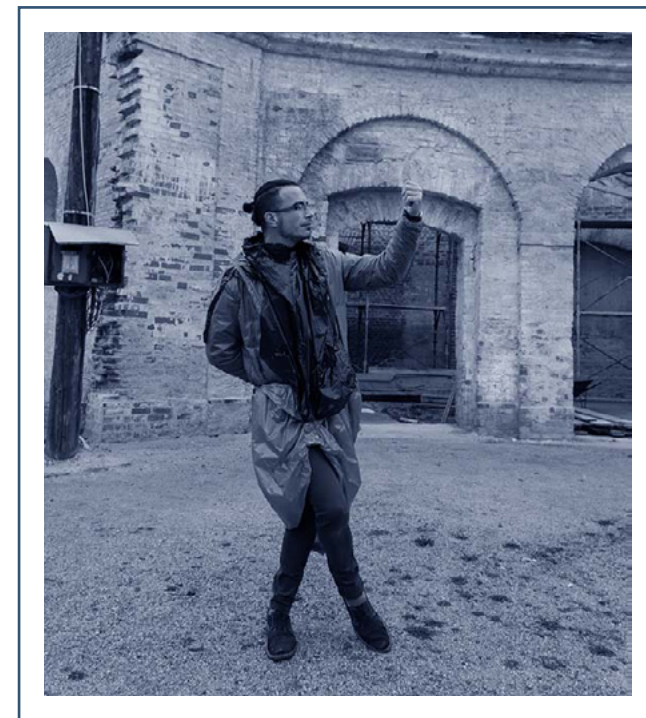
Ha pedig mindezeket megtanulta és beszerezte a je-
lölt, megjárta a hivatalokat és minden teremben beszélt
és intézkedett, ugye Magdival: végül hogyan végezheti
ezt a munkát? Ez már személyes döntés eredménye kell
legyen: teljes vagy részmunkaidőben szeretné-e foly-
tatni, és hogy ennek melyik munkavégzési forma felel
meg neki? Elszegődhet turisztikai irodához utazás-
szervezőnek vagy idegenvezetőnek, múzeumba tárlat-
vezetőnek, alapíthat utazási irodát – bár ahhoz turisztikai
menedzseri diploma is kell és – ki nem találják! – ezt
is fizetős képzésen lehet megszerezni! Lehet egyéni
vállalkozóként is dolgozni (PFA), ezt ki-ki a maga szem-
pontjai és adózási hajlandósága szerint döntheti el.

Az új minisztériumi rendelet tehát **az alapproblémát
nem oldja meg**, viszont van néhány változtatás, amely
talán segíthet a szakma „kifehérítésében”. Az idegenve-
zetést több kategóriára osztja (a teljesség igénye nélkül,
az egészről el lehet olvasni a Hivatalos Közlöny 2023. au-
gusztus 9-én publikált 734. számában, Ordinul 180/2023
NORME METODOLOGICE din 2 august 2023 privind condi-
țiile și criteriile pentru selecționarea, școlarizarea,
atestarea și utilizarea ghizilor de turism címen): helyi
idegenvezető, aki Romániában romániai turistákkal fog-
lalkozik, országos (nemzeti) idegenvezető, aki Romániá-
ban külföldi turistákat, romániai turistákat külföldön ve-
zethet, illetve különböző tevékenységekre szakosodott
idegenvezetők: hegyi vezetők, lovas vezetők, barlangi
vezetők stb. Az első kategóriába könnyebb bekerülni,
nem szükséges hozzá semmi más iskola, elég a szakirá-
nyú képzést elvégezni. Ez segítséget jelenthet azoknak,
akik pl. csak azzal foglalkoznak, hogy egy adott faluban
a helyi mesterségeket mutatják be, és ezt szeretnék
törvényesen végezni. A második kategóriába is köny-
nyebb bekerülni, ugyanis csak a gimnáziumi évek elvég-
zését kell igazolni, érettségire nincsen szükség. Termé-

szetesen a szakképzés itt is elengedhetetlen, ahogy ez
esetben egy idegen nyelv ismerete is. A szakosodott
idegenvezetéshez szükséges engedély megszerzésé-
hez pedig el kell végezni az azirányú külön képzést is.

A szakma nem fogadta szívrepesve a változásokat,
főképp azon rendelkezés miatt, hogy az idegenvezetői
engedélyeket 5 évente meg kellene újítani, és a rendel-
kezés nem mostantól számolja az 5 évet, hanem egyből
megszünteti a jelenlegi engedélyeket, amelyeket az új
rendszer és felosztás szerint kéne most kategorizálni,
és nem 5 év múlva. A tiltakozóknak igazuk van abban,
hogy a törvénynek ezzel retroaktív, azaz visszaható ha-
tása van, amely alkotmányellenes, a minisztériumnak

*Megismerteti és
elmélyíti a hallgatóval
a földrajzi, történelmi,
művészettörténeti
fogalmakat...*



pedig abban, hogy az új rendszerben el kell helyezni valahogy a „régí” idegenvezetőket is. Emellett pedig a szakoktatási intézmények is újra kell akkreditálják képzéseiket, úgyhogy ameddig megegyezés nem születik, illetve az oktatóközpontokat nem akkreditálják, addig áll a bál és állnak a képzések is.

Hogy mi lesz? Nem tudjuk, Caragiale örökérvényű mondata jut az eszünkbe: Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale.

És végigmenve a bürokráció útvesztőiben, térjünk vissza a motivációhoz: milyen az idegenvezető élete? Csak nem hagyhatjuk ki néhány hátrány és előny felsorolását. Keveset vagy otthon, idegen (adott esetben kevésbé szimpatikus) emberek kedvében kell járj, sok a megoldandó probléma, a felelősség a tiéd, és itt mindig résen kell lenni, hogy melyik szolgáltató mikor és hogyan szeretne átejni. És mivel az utolsó mondatok maradnak meg az emlékezetünkben, a pozitívumokkal fejezzük be: sokat és ingyen utazhatsz, sőt, neked fizetnek, új helyeket és embereket ismersz meg, új barátságok szövődhetnek. Más kultúrákat ismersz meg, nincsen monotonitás, és a te prizmádon, tükrödön, személyiségeden keresztül ismerik meg a turisták az adott helyet. Jókedvet, élményt nyújtasz az embereknek, akiknek lehet, hogy ez lesz életük utolsó nagy utazása. Magad alakítod a programod, és ha nem vagy szürke veréb, még híres is leszel!

Jó kalandozást!

...az új rendszerben el kell helyezni valahogy a „régí” idegenvezetőket is.



Nem az látszik, ami van. Az van, ami látszik

Kiss-Tamás Ágnes

Az ember társas lény, aki létfenntartással foglalkozik, és ennek elengedhetetlen eszköze a kommunikáció. Az új évezredben az internet új lehetőségeket nyitott meg, átalakította a kommunikáció formáját azáltal, hogy átláthatóbbá tette azt, azonnali hozzáférést biztosít az információkhoz, valamint lehetővé válik a kommunikációs szereplők közötti közvetlen kommunikáció. Lehetőséget teremt az időbeli, térbeli és kulturális távolságok csökkentésére, és arra, hogy az információ bárki számára elérhetővé váljon. Az információ fontos érték lett az emberek életében. Ezért törekszünk arra, hogy időben birtokoljuk az információt, ami hiteles és pontos kell legyen. Ezért az ilyen információ legértékesebb pontja az, hogy ezt a birtokolt információt hogyan adjuk tovább.

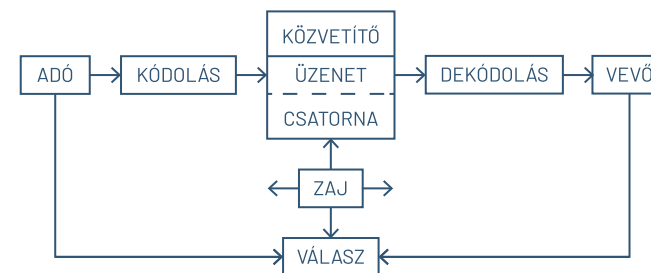
Megváltozott a technológia, változtak azok az eszközök, amelyekkel kommunikálunk, amelyekkel az információt begyűjtjük, alakítjuk és továbbadjuk, így a kommunikációnk adaptációjára is szükség van, ez biztosítja a hatékony kommunikáció sikerét.

Mit akarunk elmondani? Mennyi időnk van rá? Mire figyeljünk? Gyakorlati tippek a hatékony kommunikációhoz

A kommunikáció egy folyamat, amely több elemből áll:

- Adó: az a személy, akinek olyan információ van a birtokában, amit közölni szeretne.
- Vevő: az a fél, aki befogadja az üzenetet.
- Üzenet: a megosztani kívánt információ.
- Csatorna: az üzenetet közvetítő közeg.
- Kód: a jelek összessége, amelyek képesek az üzenet kifejezésére. Ilyen például a nyelv, vagy a nonverbális kód is. Fontos, hogy a kódot mind az adó, mind a vevő értse és ismerje.

- **Visszacsatolás:** a címzett visszajelzése az üzenetre.
- **Zaj:** minden, az információcserét akadályozó tényező zajnak minősül.



A kommunikáció három fajtáját különböztetjük meg: verbális, nonverbális és vokális kommunikáció. Az információ tartalmáért a szavak 7, a vokális minőség (hangmagasság, hanglejtés, hangerő) 38, a testi jelek pedig 55 százalékban felelősek.

1. A verbális kommunikáció

A verbális kommunikáció **az elsősorú tudatos eszközünk a kifejezésre**, ez a kiindulópontunk, amikor kommunikálni akarunk.

Kezdés:

- Minden mondanivalónkat köszöntéssel kezdhethetjük. Ezt akkor érdemes alkalmazni, ha nagy az alapzaj, lecsillapítja a zajt.
- Kezdhethetjük sztorival, „durr bele Balázs” módon, majd következhet a köszöntés. A sztori megragadja a hallgatóság figyelmét. A hallgatóság már az elején eldönti, hogy érdekli-e a téma, tud-e figyelni vagy nem az adóra. Ha nem sikerül az elején megszerezni a figyelmet, utána nehezebb lesz.

*Az új évezredben
az internet új
lehetőségeket
nyitott meg, átalakította
a kommunikáció
formáját...*



Feedback: A verbális kommunikáció egyik értékes eleme, hogy azonnal érzékelhetjük a hallgatóság válaszközpontját a nonverbális és verbális kommunikáció elemei által: bólogatás, testtartás, közbevágó kérdések stb.

Mindenről ne: Ne akarjunk mindenről is beszélni, három fő témánál többet nehezen jegyez meg a hallgatóság. Legyen kéznél számukra olyan információforrás, ahol a részletesebb dolgokat elolvashatja, meghallgathatja. Ilyen például egy honlap, videó stb.

Sztori: Az emberi történetekre könnyű emlékezni, ha jó történetmesélők vagyunk, és van egy jó sztorink, mondjuk el! Ha nem tudunk történetet mesélni, akkor is meg lehet próbálni, de ragaszkodjunk a keretekhez, ne kalandozunk el, és pontosan tudjuk, hol, hogyan kapcsoljuk a mondanivalónkhoz.

Értehetőség: Mindig abból induljunk ki, hogy mit tud a befogadó, ne abból, hogy mit tud a kibocsátó, beszélő. A jelenlévőknek érteniük kell, hogy miről beszélünk.

Szókincs: A szókincs megválasztásakor törekedjünk arra, hogy minél érthetőbbek legyünk a közönségünk számára. Törekedjünk egy átlagos középszintre, ami a szókincset illeti, fontos, hogy legyünk közérthetőek.

Szakszavak: Szükség van szakszavakra, hiszen ezek hiánya megkérdőjelezheti hitelességünket. Használjuk őket, de ne feledkezzünk meg arról, hogy a hallgatóság nem szakavatott a témában.

Populáris ne: Ne legyünk túl populárisak, ne azzal távozzanak, hogy az beszélő milyen jópofákat mondott, de valójában nem maradt meg más információ. Igyekezünk emberek maradni, ne legyünk merevek sem.

Tudás: Fontos, hogy milyen információt hall a közönség, hogyan értelmezi a kapott információt, úgy fogja továbbadni a kapott tudást, ahogy értette.

Tartalom: Ne beszéljünk olyan témáról, amit nem urálunk. A hallgatóságban lehet olyan személy, aki jobban urálja az adott témát, kellemetlen helyzetbe hozzuk magunkat, hiteltelenné válnak a valódi tudásunk.

Hang: Figyeljünk oda, hogy hol beszélünk, milyen térben vagyunk, hogy tudjuk milyen halkán vagy hangosan kell beszéljünk ahhoz, hogy a hátsó sorban is értsék. Ha kis teremben beszélünk, idomuljon a környezethez a hangerejük, hanghordozásunk is – ilyenkor könnyebb játszani a hangsúlyokkal.

Nyugodt ütem: Ne hadarjunk. Ne feledjük, hogy a közönség csak hallja, és minden biztonnal először hallja, amit mondunk. Hagyjunk nekik időt, hogy meghallják, felfogják és megértsék.



Közönség: Fontos szempont a közönség összetétele: ha egy mód van rá, próbáljuk megtudni, hogy kihez fogunk beszélni. Ha nincs rá mód, próbáljuk meg úgy összerakni a mondatokat, hogy a jelenlévők értsék, miről beszélünk. Mindig abból induljunk ki, hogy mit tud a közönség, ne abból, hogy mit tud a beszélő!

Tömör: Beszéljünk tagoltan, kerüljük a barokkos, jelzőkkel túldíszített mondatokat. Mire a végére érünk, elfelejtik az elejét, és nem értik, hogy miről beszélünk.

Gyakorlás: Gyakoroljunk tükörben. Szokjuk a hangunk hangosan és halkán. Gyakoroljunk családdal, barátokkal (kevés emberrel, több emberrel).

2. A nonverbális kommunikáció

A nonverbális kommunikáció **nem nyelvi jelekkel történő kommunikációt jelent**. Ilyen jelek a mimika, a testtartás, a vokális jelek, a térköz, a tekintet és a mozgásos kommunikáció. Ezek használata nem mindig tudatos, ám erősebben befolyásolják a kommunikációt, mint a nyelvi jelek. A nonverbális kommunikáció legfontosabb eszközei:

Mimika: Szinte mindenütt ugyanazt a jelentést közvetítik. A mimika vele születik az emberrel. Érzelmi viszonyulást mutat, kifejez és minősít. Nem feltétlen tudatos kommunikáció. Gyakorlatban: minden bizonyosan fotó is fog készülni rólunk beszéd közben, legyünk bátrak, kérjük el, nézzük meg. Figyeljük meg a mimikánkat, elsősorban ijesztőnek tűnhet, de megszokható és javítható.

Tejintet: Visszajelzést ad megértésről, érzelmi viszonyulásról, szerepe kultúránként változik. Többnyire öntudatlan, szabályozó szerepe van. Három alapvető

tekintet különböztetünk meg: társasági, bizalmas és intenzív. Szemkontaktust feltételez, minél közelebbi a személy, annál intenzívebb. Idegenek között kicsi a szemkontaktus. Gondoljunk arra, hogy egy liftben vagyunk ketten idegenek, hova nézünk?

Gesztikuláció: Mozgáscselekvést, helyzetváltoztatást jelent. Feltűnőbb, mint a mimika vagy a tekintet, mert a



A mimika vele születik az emberrel. Érzelmi viszonyulást mutat, kifejez és minősít.



*Az emberi
történetekre
könnyű
emlékezni, ha jó
történetmesélők
vagyunk, és van
egy jó sztorink,
mondjuk el!*



testet is igénybe veszi. Szabályozó funkcióját tekintve jelenthet hívást, elutasítást, köszönést, üdvözlést stb. Elsősorban a fej és a kéz gesztikulációját jelenti. Ezen mozgások különböző jelentéssel bírnak (oldalirányú fejmozgás, lehajtott fej, emelt fej, kezek tördelése stb.). Minden gesztus árulkodó tud lenni, ha kicsit tudatosabban próbáljuk használni. Nem kell túlzásba esni, viszont a gesztusainkkal segíteni tudjuk a mondanivalónkat: alátámaszt, hangsúlyoz, irányt mutat.

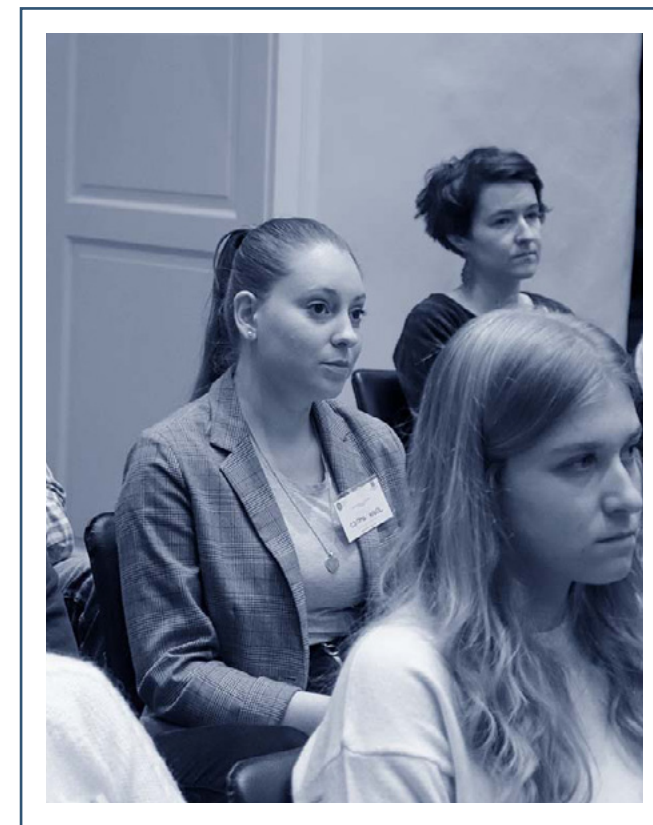
Testtartás: Három különböző testtartást különböztet meg a szakirodalom: álló, ülő és beszéd közbeni. Többnyire tudattalan kommunikációt jelent, de van, amikor valami miatt külön figyelünk rá (például a kulturális különbségeknél). Általános jelentéssel bíró testtartások: amikor a másik fele fordulunk egész testünkkel, lábfejükkel, akkor érdeklődünk; amikor kihúzzuk magunk, akkor boldogok, büszkék vagyunk; amikor összehúzzuk magunk, akkor szomorúak vagyunk. Gyakorlatban: Figyeljünk a megfelelő testtartásra, ne álljunk görbén (a nem helyes testtartás a levegővételt is zavarhatja, hamar levegő nélkül maradhatunk). Figyeljünk, ha a kezünkben, például segédanyag, szórólap van, ne azzal babráljunk állandóan, ne olvassuk, ha nem muszáj.

Távolságtartás: Nem mindig figyelünk rá, pedig mindig reagálunk, ha az elvárttól közelebb vagy távolabb van valaki. Tudattalan érzékeljük, zavar, ha valaki nagyon közel jön vagy nagyon távol van, és úgy próbál személyes témát beszélni meg velünk. Négy különböző távolságtartást különböztetünk meg:

- bizalmas, intim (0–0,5 méter): nagy szerepe van a szaglásnak, érintésnek, látásnak.
- személyes (0,5–1,2 méter): halk beszéd, személyes témák megbeszélésére alkalmas.

- társasági (1,2–3 méter): normál hangvétel jellemzi, hivatalos témák megbeszélésére alkalmas.
- nyilvános (3 méternél több): nagyobb embercsoportokat szólítunk meg, egy kényelmes távolság.

Teststilizáció: Az egyik legtudatosabb nonverbális kommunikáció. A stilizációval figyelmet hívhatunk fel, kiemelhetünk és eltakarhatunk erősségeket, hiányosságokat. Önismeretet igényel. A teststilizáció alatt a következőket értjük: maszk, test- és arcfestés, frizura, smink, öltözködés.



A műemlékek gyerekszemmel, a bonchidai Bánffy-kastély példáján keresztül

Eke Zsuzsanna

A Transilvania Trust Alapítvány 2008 óta szervez örökség napokat gyerekeknek a bonchidai Bánffy-kastélyban, és kínálatát 2022-ben egy öt napos gyerektáborral is kibővítette. Jelen írás a két program keretében szerzett tapasztalatokat, meglátásokat igyekszik megosztani az olvasóval, abban a reményben, hogy egyéb szervezetek, műemléktulajdonosok, programszervezők vagy idegenvezetők hasznosnak tartják ezeket, valamint, hogy fel tudják ezeket használni saját tevékenységeik során. Előzetesen még megjegyzendő, hogy az írás nem pedagógus szempontot képvisel, hanem egy művészettörténész/műemlékspecialista meglátásait tükrözi. Mindazonáltal, egy olyan megközelítést illusztrál, amely mind a gyerekek igényeit, mind a műemlékvédelem és épített örökségünk hosszú távú megőrzését szem előtt tartja.

Felkészülés

Csakúgy, mint egy felnőtt vezetésnél, **a kellő és alapos felkészülés már fél siker.** Sőt, talán még fontosabb gyerekcsoport esetében a kellő előkészületeket megtenni, hogy az ő szintjükön szólaljunk meg, hogy valóban átadjuk az információkat, hogy élményt teremtsünk. Elsősorban meg kell ismernünk a csoportunk jellemzőit, majd úgy kell szabjuk a mondanivalónkat, információ-halmazunkat, hogy a csoport lelkesedve, további érdekességekre kíváncsian távozzon a helyszínről.

Adatgyűjtés: életkor

Alapvetően fontos tudnunk, kikhez fogunk szólni. Nem mindegy, hogy 6-7 éves, vagy 11-12 éves korosztályhoz szólunk, hiszen rengeteget fejlődnek a gyerekek ebben az életkorban, mind ismeretekben, mind készségek tekintetében. Egy kisebb korosztály esetében eleve me-

sébben érdemes bemutatni a történetünket, illetve nem árt beiktatni olyan tevékenységeket, amelyek lekötik vagy újra összpontosítják a figyelmüket (pl. kisebb feladatok vagy akár mozgásgyakorlatok, levezetni a felgyülemlett energiát). Ha idősebbek, építhetünk korábbi ismereteikre, ezért is fontos az interaktivitás, a párbeszéd-szerű megközelítés (ismeritek-e, hallottatok-e stb.), hogy felmérjük, mennyire tájékozottak a témában. Amennyiben új fogalmakat iktatunk be, figyeljünk arra, hogy ezeket el is magyarázzuk, a csoport szintjén, ne hagyjuk megalapozatlanul az új információkat.



*Nem mindegy, hogy
6-7 éves , vagy 11-12
éves korosztályhoz
szólunk, hiszen
rengeteget
fejlődnek a gyerekek
ebben az életkorban*



Adatgyűjtés: létszám

Fontos kritérium, főleg, ha időhöz kötött a program, ismernünk a csoport létszámát. Alapvető szabály, nem csak a gyerekek esetében, hogy minél nagyobb egy csoport, annál lassabban fog mozogni, egyik pontról a másik pontig elérni (ha nagyobb a helyszínünk és nem csak egy helyen álldogálunk). Kifejezetten a gyerekcsoportokra érvényes ugyanakkor (bár nem kizárólagosan), hogy minél nagyobb egy csoport, annál több a figyelemterelési lehetőség. Segít egyéb felnőtt, pedagógus jelenléte, hisz aki bemutat, nem tud egyszerre felügyelni is. Tehát, amennyiben nagy csoportnak kell egy helyszínt bemutatni, jó, ha több felnőtt kísérő van jelen, aki visszaterelheti az eltévelyedettek figyelmét.

Adatgyűjtés: egyéb jellemzők

Érdeemes a fentiekén kívül egyéb adatokat is összegyűjteni a csoportról, amelyek segíthetnek az átadandó információ testreszabásához: milyen szociális vagy kulturális közegekből érkeznek a gyerekek, hiszen enyhén más dinamikával fogunk találkozni városi vagy falusi iskolások esetében, vagy ha netán egy olyan csoporttal van dolgunk, akik messzebből érkeztek a helyszínre, esetleg más vallásúak (egyházi épületek bemutatása esetén) stb. Mindezek az adatok segítenek felmérni azt, hogy mennyire érdemes megalapozni az átadandó információt, mekkora mértékben szükséges a történelmi, kulturális kontextust bemutatni. Példának okáért, a Bánffy-kastély esetében kérdés, hogy jártak-e már a kastélyban, hogy a környékről érkeztek-e, tehát nagy valószínűséggel már hallottak a településről, a Bánffy családról stb. Bizonyos esetekben érkezhetnek speciális igényű gyerekek – érdemes időben tájékozódni, amennyiben szükség van, pl. akadálymentesítésre vagy

egyéb módosításokra, hogy ne rekesszük ki a csoport egy részét az élményből.

Miután ezeket az előzetes információkat megtudtuk, kezdhetjük a felkészülést.

Testreszabás

Először is, szelektáljuk az információkat. Ami érvényes a felnőttekre, hogy a sok évszám, adat elszáll a fejük felett, többszörösen érvényes a gyerekekre. Korosztálytól függően, azonosítsuk be, mi az a szükséges információmennyiség, amit át szeretnénk adni. Tanulóság: ne legyen sok, és legyen minél érdekesebb. Határozzuk meg, milyen sorrendben kerül sor az információ átadására, hogy hogyan csoportosítjuk az információt. Fussuk végig fejben (vagy akár írjunk piszkozatot), hogy hogyan fogjuk ezeket az adatokat átadni – fűzzük fel egy történetre, például, vagy viszonyítsuk valamihez, amiben biztosak vagyunk, hogy a gyerekek ismeretekkel, tapasztalattal rendelkeznek. Iktassunk be itt-ott érdekességeket, történeteket, meséket. Ezek révén segítünk a figyelmüknek és jobban megmarad az átadott információ. Keressük meg a történetünkben szereplő potenciálisan új fogalmakat, a Bánffy-kastély esetében, például: nemes, címer, mitológia, kommunizmus, és fogalmazzunk meg egyszerű, közérthető, tömör, az illető korosztálynak megfelelő magyarázatokat.

Illusztrálás

Amennyiben megtehetjük, **készüljünk képanyaggal**, videókkal. Természetesen, ez helyszíntől, felszereltségtől függő, de már egy egyszerű, kinyomtatott és befóliázott archív fotó, grafikai munka vagy festmény fotója sokkal eredményesebben fogja megidézni a múltat, mint egy szóbeli leírás. Miről mutassunk illusztrációt: áttekintő

ábra, az épület korábbi periódusait illusztráló képanyag, a tulajdonos, egy-egy fontosabb családtag stb. Muto-
gassunk bátran és kérdezzünk is ezzel kapcsolatosan, hiszen a figyelmet is fókuszálhatjuk ezzel.

Egyéb érzékszervek bevonása

Amennyiben a helyzet megengedi, **segítsünk a fülnek és a szemnek**. Sokat segít, ha megtapinthatnak egy-egy tárgyat, ha megszagolhatnak egy illatot – minél több érzékszervet tudunk bevonni annál, élménydúsabb lesz a sétánk, illetve annál jobban rögzül az, amit át szeretnénk adni.

Párbeszéd

Mindezek mellett, **fontos a két irányú kommunikáció**: a kérdéseket ne csak azért tegyük fel, mert ezek figyelemfelkeltő elemek, irányítják a figyelmet, hanem használjuk a kérdéseket arra, hogy egyrészt felmérjük a csoportunk eddigi ismereteit, hogy mit értenek, mit nem abból, amit elmondtunk, illetve másrészt, amennyiben készek vagyunk a választ is meghallgatni, a gyerekek aktív részivé válhatnak a tevékenységnek, hozzájárulnak, energiát fektetnek a folyamatba, tehát jobban leköti a séta a figyelmüket. Csakhogy vigyázat: ez könnyen válhat versengéssé, amikor egyesek próbálják túlllicitálni a többieket az érdekes, esetleg készakarva sokkoló vagy feltűnő válaszokkal. Így, ha nem vigyázunk, könnyen elveszíthetjük a kontrollt, s egy egymást túloldibáló versengés alakulhat ki. Ugyanakkor, amennyiben nyitottak vagyunk arra, hogy meghallgassuk a gyerekeket is, figyeljünk arra, hogy ne csak a mi üzenetünkre koncentráljunk, hanem tényleg nyissunk a gyerekek felé, hallgassuk meg őket is, és a válaszok tükrözzék ezt az odafigyelést.

A kérdésfeltevés arra is segítsen, hogy **rávegye a gyerekeket, pl., hogy sok közös elem van a jelen és a múlt között**. Viszont sok a különbség is. A kastély példáján keresztül: mivel ez egy díszes, nagy lakóház, jóformán, lám, melyek azok a közös elemek, amelyek egy mostani családházban vagy lakásban megtalálhatók, de ezelőtt pár századdal is léteztek. Itt, például, lehet egy kis életmód-történeti kitérő: lám, hogyan éltek annakidején ebben a kastélyban, hol aludtak, hol ettek, egyáltalán mit ettek egy olyan időben, amikor nem létezett szupermarket vagy sarki bolt, ki termelte meg az ételt, ki főzött, mivel töltötték szabadidejüket okostelefonok, tévé vagy akár rádió előtt, hogyan hallgattak zenét, hogyan kommunikáltak, hogyan utaztak, ha nem volt autó. Olyan időkre utazunk együtt vissza, amelyek mindennapjairól néha nehéz összképet alkotnunk, így együtt fedezhetjük fel, hogyan működött akkoriban az élet, és ez hogyan tükröződik az épített örökségünkben.

*...lám, hogyan
éltek annakidején
ebben
a kastélyban, hol
aludtak,
hol ettek...*



...legyünk rugalmasak, elég egy fél perc ahhoz, hogy az előre gondosan kidolgozott terv teljesen széthulljon.



Élmény alapú tanulás

Ebben a korban fontos az élmények szerzése, az élmény alapú tanulás, a játékos felfedezés. Emiatt, az egyik tevékenység a Bánffy-kastélyban egy kincskereső játék: a gyerekek kapnak egy kastélyt ábrázoló rajzot, amelyre matricákat kell felragasszanak. Ahhoz, hogy a matricákat elnyerjék, meg kell válaszoljanak bizonyos kérdésekre az alapján, amit korábban hallottak a kastélyseta során (a meghallgatott információk ismételése, megerősítése). Ezen kívül néha megszámlálnak bizonyos elemeket vagy megtalálnak, összegyűjtenek másokat. De egyéb feladatokat is kaphatnak, ezek komplexitása függ a rendelkezésre álló időtől, a körülményeinktől, illetve a fantáziánk szab határt a feladatoknak, amelyeket kitzűzhetünk.

Figyelem megjutalmazása

Amennyiben megtehetjük, **jutalmazzuk meg figyelmüket, aktív részételüket** – nem kell ez komplikált vagy drága legyen, a tapasztalat azt mutatja, hogy a gyerekek legtöbbször örülnek bármely apróságnak. A Bánffy-kastélyban egy-egy gyerekkiadványt kapnak azok, akik részt vesznek a kincskereső játékban, de lehet ez egy kis édesség vagy egyéb apróság is. Legtöbbször maga a kincskereső játék a jutalom, bár erre rá kell a gyerekeket vezetni.

Pihenés, kikapcsolódás

Bármennyire szeretnénk minél többet átadni, **be kell látnunk, hogy a gyerekek figyelme hamar elillan**. Főleg, ha hosszabb programmal készültünk, mindenképpen érdemes szüneteket beiktatni – egy kis irányított vagy szabad játék felfrissítheti az agyukat, és levezetheti a felesleges energiájukat.

Rugalmasság

Ami nagyon fontos, és végig érvényes: **legyünk rugalmasak**, elég egy fél perc ahhoz, hogy az előre gondosan kidolgozott terv teljesen széthulljon. Ezért mindig készen kell állnunk a terveink módosításra, hogy a látogatást és a bemutatandó információkat az adott helyzethez igazítsuk. A felnőttekhez hasonlóan, a gyerekek is fogékonyak az érzelmi reakcióinkra, és visszatükrözik azokat.

Összegezve: **ismerjük a csoportunkat**, tudjuk kihez beszélünk és ennek megfelelően módosítsuk a mondanivalónkat, adjunk egy koherens, narratív keretet a sétánknak, történetekkel, új fogalmakkal, amennyiben lehet, illusztráljunk és vonjunk be minél több érzékszervet, kérdezzünk, létesítsünk párbeszédet, tervezzünk olyan tevékenységeket, amelyek a gyerekek aktív részvételét biztosítják, iktassuk be szüneteket, játékokat is, és főleg, legyünk rugalmasak és türelmesek.

Jó szervezést és élménydús vezetéseket!



